

I. L. Caragiale și biografia romanțată în tendințe

Maria-Andrea Cotrău

Masterand, Universitatea din Oradea

Lect. univ. dr. Anca Tomoioagă (coord.)

Abstract

Over the course of time, romanticized biographies have been a real dilemma in the cultural and literary world. The fine line between reality and fiction has been scrutinized, but this has not hindered the success of romanticized biographies. This project focuses on the analysis of Bogdan-Alexandru Stănescu's novel "Caragiale. Scrisoarea pierdută", which is a romanticised biography inspired by the letters and life of the playwright. First, I will introduce the concept of romanticized biographies in general. I will talk about the difference between a factual biography of a cultural personality and a romanticized one. Second, I will concentrate on the examination of Stănescu's novel, with a particular emphasis on uncovering a portrayal of Caragiale that has been overlooked by literary criticism. Finally, I will present the characteristics of Caragiale discovered in the romanticised biography.

Keywords: *romanticized biography, letter, correspondence, Caragiale, portrait.*

Introducere

Viața și opera marelui dramaturg I. L. Caragiale au constituit mereu un subiect analizat de mulți critici literari și biografi, însă o carte cu adevărat originală este biografia romanțată a lui Bogdan-Alexandru Stănescu (n. 1979), intitulată *Caragiale. Scrisoarea pierdută*.

Înainte de a defini biografia romanțată, este esențial să pomenesc aici sensul comun al cuvântului *biografie*. Definiția pe care o oferă *Dicționarul Explicativ al Limbii Române* pentru biografie este

expunere scrisă și comentată a vieții unei persoane” (DEX, p. 115). În cadrul articolului *Biografia – o scurtă istorie*, publicat în revista *Dilema Veche* de către Alexandru Orfim, se expune frecvența confuziei dintre biografie și istorie. Vechii greci au făcut distincția între cele două concepte. Istoria „expune faptele politice și militare, așa cum s-au petrecut ele, iar istoricii trebuie să fie serioși și să prezine numai informațiile care pot fi dovedite cu mărturii documentare sigure”, pe când biografia „trebuia să răspundă unei exigențe diferite: aceea de a arăta dintr-o perspectivă morală cine au fost marii oameni, de a le pune în lumină caracterul, aducându-le laude sau critici. (Orfim, 2021)

1. Scurt istoric al biografiilor

De-a lungul timpului, felul de a scrie biografii s-a schimbat, modalitățile fiind influențate de diferite contexte sociale, religioase sau culturale. Perioada medievală, spre exemplu, era marcată de biografii care aveau în centrul preocupărilor lor viețile sfinților. În secolele XVII-XVIII, cele mai multe scrieri sunt despre viața personalităților culturale, a scriitorilor sau a filozofilor. Conferențiarul Alexandru Orfim precizează în articolul menționat anterior că „finalul secolului al XIX-lea și începutul celui următor a fost o *vîrstă de aur* a biografiei”, astfel că acest gen nu a mai fost abordat doar de către istorici, ci și de critici literari și jurnaliști.

Literatura română se bucură și ea de biografii valoroase. Cei mai importanți biografi din literatura română, în concepția criticului literar Ion Simuț, ar fi George Călinescu, ale cărui biografii despre Eminescu și Creangă sunt niște capodopere, și Șerban Cioculescu cu biografia despre Caragiale, „restituind profilul unei personalități pe fundalul pregnant al unei epoci”.

În revista *Cultura*, Ion Simuț menționează și alte scrieri însemnate, postbelice despre viața diferitor personalități:

Adrian Marino despre Al. Macedonski (1966), prima biografie exemplară, D. Vatamaniuc despre Ioan Slavici (1968), Ion Bălu despre G. Călinescu (1981), Nicolae Gheran despre Liviu Rebreanu (I, 1986; II, 1989) (Simuț, 2014).

1.1. Problemele biografiilor în perioada comunistă

Perioada comunistă aduce schimbări în ceea ce privește noțiunea de biografie, modificându-i înțelesul. O primă problemă pe care Ion Simuț o sesizează este „occidentalizarea criticii din anii „70” care aduce cu sine o degradare a biografiei, fiind lipsită de interpretarea personală a autorilor, accentul fiind pus doar pe documentare. (*Ibidem*)

A doua problemă ar fi „comprimarea biograficului și reducerea lui la o secvență dintr-o monografie”. În lucrările despre viața și opera unor personalități este mult mai dezbătută opera, iar elementele biografice sunt foarte slab tratate, ba chiar superficial, o eroare în sine, din punctul meu de vedere, fiindcă nu poți se poate comenta opera unui scriitor în profunzimea ei dacă nu este cunoscută biografia acestuia, unde se pot regăsi multe indicii, dar nu toate, desigur, care să elucideze semnificațiile operelor. Ion Simuț oferă câteva exemple de cercetări în care partea biografică este distilată:

„I. Negoîtescu despre Eminescu, I. Constantinescu despre Caragiale, cărțile lui N. Manolescu despre Maiorescu”. Cu alte cuvinte, pe urmele criticului, se poate afirma că în perioada comunistă „literatura era mai importantă decât viața. (*Ibidem*)

1.2. Perioada postdecembristă

După căderea comunismului, s-a produs o întorsătură de situație, viața devenind mai importantă decât literatura. Două exemple de biografii excepționale din această perioadă ar fi: cea a lui Ion Bălu despre Lucian Blaga și cea scrisă de Florin Turcanu, *Mircea Eliade, prizonierul istoriei*. Ion Simuț afirma că unul dintre cele mai importante aspecte în legătură cu noile biografii este „libertatea ideologică a abordării aspectelor biografice și a interpretării operelor în raport cu biografia”. Perioada postdecembristă este marcată și de atracția pentru politică, criticul literar Ion Simuț precizând că:

oricare scriitor important am studia, nu putem ignora cel puțin două aspecte: relația cu instituțiile comuniste (Cenzura, Partidul Comunist, Securitatea) și profilul ideologic creionat în funcție de testele timpului (comunismul, naționalismul, europenismul). (*Ibidem*)

Se poate deduce astfel că o parte importantă a biografiei o constituie convingerile politice ale scriitorilor, care pot apărea și în opere, sub o formă sau alta.

2. Biografia romanțată în tendințele literare

În timp, interesul pentru lectura biografiilor a scăzut, cei mai interesați de aceste subiecte, desigur, fiind studenții sau oamenii de cultură în general. În ultima perioadă, biografiile s-au modernizat și aduse în tendințele literare prin intermediul biografiilor romanțate.

Criticul literar George Călinescu elucidează semnificația biografiilor romanțate astfel: „Biografia romanțată propriu-zisă [...] este o scriere în care pe un cadru cronologic relativ exact se inventează situații și dialoguri. Hibriditatea genului este evidentă numaidecât.” Altfel spus, biografiile romanțate sunt „despre realitate și ficțiune, despre cum pot fi rescrise viețile unor personaje iconice și de către autori români contemporani”, după cum conchidea redactorul-șef al Editurii Polirom, Adrian Botez, în interviul dat revistei *Dilema Veche*.

Un concept relativ nou, biografia romanțată aduce literatura într-un alt registru, lăsând cititorii să se bucure atât de datele biografice ale celor mai importante personalități culturale, cât și de o literatură de calitate, unde se regăsesc „povești țesute de autori contemporani despre viețile unor nume autohtone sonore, și nu biografie seacă și critică literară” explica în Edith Pop *Suplimentul de cultură*.

De asemenea, trebuie punctat că biografiile romanțate nu se înscriu în seria istoriei literare, scopul lor nefiind redarea cât mai fidelă a vieții anumitor personalități, ci:

„reconstrucția vocii creatorului respectiv, a esenței sale artistice și a felului său de a fi ca om, în general și, de ce nu, reflectarea, într-o anumită măsură, a spiritului acelei epoci, a mediului și a cercurilor artistice în care s-a învățat această persoană.” (Cobuz, 2022)

Odată cu biografiile romanțate, numărul cititorilor interesați de a afla despre viețile anumitor personalități culturale sau literare va crește simțitor, pentru că lectura acestei categorii de cărți este una mult mai captivantă și interesantă decât biografiile clasice, fiind pe gustul cititorilor în general. Iată un pasaj din biografia lui Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale*, în comparație cu o secvență din biografia romanțată *Caragiale. Scrisoarea pierdută* de Bogdan-Alexandru Stănescu:

„La 30 ianuarie, în zori, se naște Ion, fiul lui Luca Caragiali și al Ecaterinei, și se botează la 7 februarie, în biserica din satul Haimanale, jud. Prahova (satul a primit în zilele noastre numele Ion Luca Caragiale); tatăl său funcționează ca secretar al Mănăstirii Mărgineni, închinată Mănăstirii Sinai.” (Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale*, p. XII.)

„M-am născut iarna, pe fine de ianuarie, anul una mie opt sute cincizeci și doi, dar nu cum spune Vlahuță, cu sentimentalismul lui adesea ieftin (il iertăm, că-i băiat de aur), ca domnul nostru în iesle, ci cu toate condițiunile la care te-ai aștepta să le aibă soția contabilului mănăstirii de hacana.” (Stănescu, *Caragiale. Scrisoarea pierdută*, p. 2.)

2.1. Caragiale romanțat – între realitate și ficțiune

Fiind o personalitate marcantă în istoria literaturii române, nu avea cum să lipsească o biografie romanțată despre I. L. Caragiale. Scriitorul Bogdan-Alexandru Stănescu s-a ocupat într-un mod foarte ingenios de biografia ficțională a marelui umorist în romanul *Caragiale. Scrisoarea pierdută*.

Încă de la început, prin pretextul găsirii manuscrisului pierdut al maestrului dramaturg, autorul anunță că ceea ce urmează este o ficțiune. Romanul începe simbolic printr-o scrisoare pe care un fost student la Litere o adresează fostului său profesor de literatură și care conține povestea aflării scrisorii pierdute a lui Caragiale pentru Paul Zarifopol „vă trimit o poveste [...] nu e a mea, însă am devenit stăpânul ei printr-o aruncare de zaruri”. (Stănescu, p. 7, 2019.)

Povestirea găsirii acestei scrisori oferă o veridicitate iluzorie întregului roman. Acest parcurs al epistolei găsite, în primă instanță de Roza Wiemme, „menajera familiei Caragiale din perioada berlineză”, păstrată în familia dânzei timp de o sută de ani și mai apoi ajunsă pe mâna doamnei Muller, strănepoata Rozei care îi oferă scrisoarea fostului student, amintește

de parcursul scrisorii de amor a lui Zoe Trahanache din comedia lui Caragiale, *O scrisoare pierdută*. Exact aceste referințe la opera și viața scriitorului, împletite cu insertiile imaginative ale scriitorului Bogdan-Alexandru Stănescu, fac biografia romanțată unică, inedită și mult mai captivantă.

Stănescu reușește să creeze un personaj fictiv, dar care este inspirat din scrisorile lui Caragiale, confirmând aceste precizări într-un interviu acordat *Muzeului Național al Literaturii Române*. Autorul dorește prin acest volum să evidențieze și cealaltă versiune a dramaturgului, cea de om sensibil, prietenos, loial, demontând clișeele (cu privire la persoana lui Caragiale), care se regăsesc în societate, literatură, acestea reducându-l adesea pe Caragiale la zeflema, cinism, antipatie.

Cartea lui Bogdan-Alexandru Stănescu include informații biografice reale care sunt povestite de către personajul Caragiale sub forma unei scrisori de întinderi mari. Folosind persoana I, eseistul însuși afirmă într-un interviu acordat *Suplimentului de cultură* că a fost primejdios, dar dorința de a arăta lumii partea cenzurată a marelui nostru dramaturg a fost mai presus decât orice temere: „Apoi, după ce am trecut prin operă și prin corespondență, mi-am dat seama că am o șansă de a le închide obloanele peste limbă și degete: să folosesc persoana I. Era extrem de riscant”. Autorul biografiei romanțate încearcă să ilustreze prin mesajul epistolei stilul particular al marelui dramaturg.

Falsa scrisoare începe prin formula de adresare „drăguțule”, iar din corespondența către Paul Zarifopol, se poate observa că această apelatie era frecvent folosită de către Caragiale. Pe parcursul manuscrisului se regăsesc și alte formule pe care dramaturgul le utiliza în scrisorile către bunul său prieten, acestea fiind: „Herr Doctor”, „Scumpe Domnule Doctor”, „Dragă coane Păvălucă”, „Stimate domnule Doctor”. Chiar și prin aceste detalii, Stănescu reușește să aducă realitatea în ficțiune, să contureze stilul epistolierului, redând astfel spiritul ludic al omului Caragiale. Tot prin această alegere a autorului de a-și lăsa personajul să folosească aceste apelative, pune în lumină conservatorismul personalității culturale care era „în stilul epocii, care respinge tutuiala”, după cum aflăm din corespondența cu Paul Zarifopol.

Biografia romanțată înglobează cele mai importante evenimente din viața lui I. L. Caragiale, iar prin personajul care îl întruchiează pe dramaturg, înțelegem aceste momente simțite la intensitate maximă, dar, prin intermediul lor, și un portret conturat al scriitorului pe care îl putem identifica prin ajutorul eroului.

În scrisoare, personajul amintește de inițierea în școală a scriitorului, dar și momentele petrecute în familie. Puțini oameni îl cunosc pe Caragiale drept un familist, însă această trăsătură este evidențiată în carte unde

personajul așteaptă cu nerăbdare să petreacă timpul cu familia sa „așa cum sub genuina plăcere a familistului de a-și petrece zilele alături de microbii mei, Luki, Tuști și Didina”. La fel ca în cazul personajului construit de Stănescu, I. L. Caragiale folosește aceste apelative pentru copiii săi, date care se pot afla din biografia și corespondența scriitorului. Criticul literar Șerban Cioculescu remarcă în *Viața lui I. L. Caragiale* această trăsătură, povestind despre momentele în care dramaturgul își întreținea mama și sora, oferindu-le un trai mai bun, cu toate că în perioada în care și-a susținut financiar familia era revizor școlar, o meserie nu foarte bine plătită. Aceste gesturi vorbesc despre sacrificiul pe care Caragiale îl face din iubire pentru familie. Descoperim, astfel, partea sa sensibilă, care nu este atât de proeminentă în critică, ba chiar a fost acuzat de multe ori, din cauza schițelor precum *Vizită...*, *D-l. Goe* că urăște copiii, ceea ce nu era adevărat, în operele sale criticând educația precară și răsfățul din burghezie.

De asemenea, în biografia romanțată a lui Stănescu, personajul tinde adeseori să fie liric, scrie versuri, la fel cum făcea Caragiale în corespondența sa, mai ales cu Zarifopol. Autorul a redat foarte bine stilul creatorului *Năpastei*, păstrând tipurile de rimă utilizate de Caragiale, rima împerecheată:

Ieri, în urbea cea divină,/ în Focșaniul fără vină,/doi armeni, plus avocați,/ s-au plesnit
cam înfocați” (personajul Caragiale); „Di ieri seara, di la nouă,/ Plouă, c’coani, plouă,
plouă.../ Și eu, sângur, sângurel,/ Tot mă lupt c-un păărel. (I. L. Caragiale către Paul
Zarifopol, scrisoarea 78)

și rima încrucișată:

Și erau în berărie:/ Mese, scaune, pocale,/ Chelneri, sticle și butoaie/ Și nea Iancu
Caragiale.” (personajul Caragiale); „Pentr-un zâmbet, o privire/ De la tine, scump
odor,/ Partea-mi dau de fericire,/ Dau chiar patrie, onor. (I. L. Caragiale către Paul
Zarifopol, scrisoarea 263)

Personajul lui Stănescu nu a lăsat pe din afară problema cu *O noapte furtunoasă*, frustrarea și nervozitatea simțindu-se prin limbaj. Dezgustat de criticile lipsite de sens, protagonistul apelează la comentarii ironice și acide:

altă trăsătură a poporului geto-dac, ipocrizia cu ifos. Moralitatea lipită de frunke, în timp ce ne luăm neveste fete de 13-14 ani, abia ieșite din scutece”. Pe lângă ironie, autorul biografiei romanțate îl portretizează pe Caragiale și ca un om impulsiv, dovadă fiind reacția și atitudinea sa față de Ion Ghica și de alegerea de a scoate anumite scene din piesă „eu spumeg. La final mă reped în biroul lui Ghica [...] îi cer socoteală [...] îmi ies din pepeni și doar de hatârul părului alb nu-l iau de guler. (p. 91)

În eseu *I. L. Caragiale și caligrafia plăcerii. Despre eul din scrisori*, Dan C. Mihăilescu comentează despre cultul prieteniei pe care autorul comediei *O scrisoare pierdută* îl slujea, însă acesta nu a constituit un impediment în a-și

răni prietenii prin comentarii dureroase, ironice, iar din cauza lor ajungea să își îndepărteze amicii de sine. Nici marele romantic, Mihai Eminescu, nu a scăpat de ironiile lui Caragiale, idee subliniată și de eroul construit de Bogdan-Alexandru Stănescu în biografia romanțată, unde personajul își caracterizează prietenul într-un mod comic și ironic, specific de altfel scriitorului *Momentelor* „nici nu era greu să fii mai înalt ca Eminescu, cari și când stătea în picioare te tot așteptai să se ridice odată”. Protagonistul cărții lui Stănescu povestește și despre ruptura dintre Eminescu și Caragiale, cauzată de apropierea dintre dramaturg și iubita poetului, Veronica Micle. Autorul conturează în acest episod un Caragiale căruia nu pare a-i păsa de repercusiuni, dar și un Caragiale muștrat de conștiință care regretă răcirea relației cu amicul său „Am regretat? Da [...] dar mi-am asumat”.

Două evenimente importante din viața scriitorului, pe care Stănescu a pus foarte mult accent, sunt procesul dramaturgului cu Alexandru Ionescu Caion și controversa cu drama *Năpasta*. Stănescu a nuanțat prin intermediul personajului fictiv Caragiale, dezgustul față de societatea din care făcea parte și care l-a determinat să se autoexileze la Berlin.

Scrisoarea imaginară se termină prin formula „A d-tale slugă, Car”, fiind una dintre cele mai comune încheieri pe care dramaturgul le folosea în corespondența cu Paul Zarifopol. O notă inedită a întregului roman este dată de mesajul de pe manuscris „A nu se trimete”. Acesta face referire la obiceiul pe care pamfletarul îl avea de a cere înapoi scrisorile mai personale, la fel ca în contextul scrisorii către Dragomirescu, unde Caragiale îi împărtășea acestuia o fabulă „Dragă Mihalache, îți alătur o fabulă. Dacă nu-ți convine, mi-o trimiți înapoi imediat în plic recomandat” sau de a ruga destinatarul să nu mai citească altcineva scrisoarea, precum se întâmplă și în cazul epistolei din 1908 către Mihail Dragomirescu „bineînțeles, această scrisoare nu trebuie s-o vază amatorii tăi de autografele mele”. Bogdan-Alexandru Stănescu ilustrează astfel, prin personaj, un Caragiale sensibil, confesiv, dar în același timp privat și misterios.

Totodată, ingeniozitatea autorului biografiei ficționale se remarcă și prin subtilele sugestii cu caracter ironic. Cel mai evident exemplu este chiar alegerea titlului care face trimitere la cea mai cunoscută comedie a lui Ion Luca Caragiale, și anume capodopera *O scrisoare pierdută*. Încă de la titlu, Stănescu transmite cititorilor că povestea este una fictivă, dar care se inspiră din realitatea marelui dramaturg. Ironia, ca atitudine postmodernă, este evidentă în corelația dintre intriga piesei de teatru și ficțiunea lui Stănescu, atât scrisoarea lui Ștefan Tipătescu, cât și cea a personajului biografiei romanțate ajungând să se piardă și într-un final să fie găsite.

De asemenea, caracterul fictiv și ironic al operei este conturat și prin construcția personajului Caragiale care în carte este foarte atent la detaliile biografice, deși în realitate scriitorul a refuzat să dea amănunte despre viața

sa. Aceste sunt subliniate și prin nedumerirea principală a manuscrisului, Ștefan Cazimir afirmând în revista *România literară* că aceasta ar viza „caracterul plauzibil al unei autobiografii pe care Caragiale, în pragul sfârșitului, o trimite unui om care știa mai totul dinainte”. Criticul literar pune acest detaliu sub semnul întrebării, formulând o posibilă ipoteză:

Acesta să fi fost tîlcul ascuns, ca să riscăm o ipoteză, al inscripției de pe plic <<A nu se trimite? Altfel spus: Caragiale se descarcă sufletește într-o scrisoare adresată formal lui Zarifopol, dar în realitate destinată doar sieși? Întrebarea rămîne deschisă. (Cazimir, 2020)

Concluzii

Așadar, în *Caragiale. Scrisoarea pierdută*, Bogdan-Alexandru Stănescu ne prezintă un altfel de portret al maestrului dramaturg, unul complex, însumând atât calități subaccentuate de critica literară și biografi, cât și defecte, interesul căzând pe virtuți, tocmai pentru a disocia imaginea consacrată a lui Caragiale de zeflemeaua, asprimea și tendința de a critica în exces care-i conturaseră portretul. Astfel, în biografia romanțată facem cunoștință cu sensibilul, familistul, prietenosul, devotatul, glumețul și ludicul Caragiale, o personalitate total contrară clișeelelor notorii, evocată prin intermediul personajului, inspirat mai ales din corespondența Caragiale-Zarifopol.

Odată cu romanțarea lor, interesul pentru lectura crește. Trecerea de la biografiile seci la cele romanțate aduce un adevărat plus în literatura română deoarece apropie cititorul român de scriitori și viața lor. E vorba despre o experiență de cunoaștere care începe printr-o aparență interiorizată prin intermediul perspectivei narative subiective.

Cunoașterea vieții scriitorilor este esențială. Fără lectura biografiilor nu se poate ajunge la descoperirea unui registru important al semnificațiilor operelor, care rezidă din imediata vecinătate a persoanei autorului care inevitabil pătrunde opera.

I. L. Caragiale este mai mult decât critica a lăsat să se vadă. Prin analiza atentă atât a biografiei romanțate a lui Stănescu, dar și a corespondenței lui Caragiale am identificat o altă persoană. Nu pe cinicul, ironicul și criticul Caragiale, dar pe familistul, devotatul, prietenosul și grijuliul epistolier. Aceste noi descoperiri despre omul Caragiale firește că nu ar fi fost posibile fără aprofundarea biografiei autorului, subliniindu-se din nou importanța pe care o are lectura vieții scriitorului.

Cartea lui Bogdan-Alexandru Stănescu, *Caragiale. Scrisoarea pierdută* poate deveni un reper pentru lectorul care dorește să-l cunoască pe Caragiale omul. Deși nu constituie o veritabilă sursă documentară, având și o parte fictivă, reprezintă totuși o cale inedită de cunoaștere din altă perspectivă

a autorului *Năpastei*. Folosirea persoanei I nu face altceva decât să apropie cititorul atât de personaj, cât și de scriitor în sine, ilustrând o fereastră sau o oglindă către mintea și sufletul celui pe care clișeul a încercat să îl reducă la cinism.

Bibliografie

- Academia Română. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a revăzută și adăugită. București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2016.
- Botez, Adrian. „«Am primit mult mai puține reclamații decît mă așteptam» - interviu cu Adrian BOTEZ”. *Dilema Veche*, nr. 848/2020.
- Caragiale, I. L., *Opere, V. Corespondență*. București: Editura Academia Română, 2022.
- Cazimir, Ștefan. „Caragiale romanțat”. *România literară*, nr. 7/2020. <https://romanaliterara.com/2020/03/caragiale-romantat/>.
- Cioculescu, Șerban., *Viața lui I. L. Caragiale*, București: Editura Minerva, 1972.
- Cobuz, Victor. „Două superstaruri ale literaturii române postbelice”. *Observator cultural*, nr. 1130. <https://www.observatorcultural.ro/articol/doua-superstaruri-ale-literaturii-romane-postbelice/>.
- <https://dilemaveche.ro/sectiune/regimul-artelor-si-munitiilor/am-primit-mult-mai-putine-reclamatii-decit-ma-630688.html>.
- Mihăilescu, Dan C., I. L. Caragiale și caligrafia plăcerii. *Despre eul din scrisori*. București: Editura Humanitas, 2012.
- Orfim, Alexandru. „Biografia – o scurtă istorie”. *Dilema veche*, nr. 899. <https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/biografia-o-scurta-istorie-632871.html>.
- Pop, Edith. „«Biografii romanțate» sau teama devierii de la canon”. *Suplimentul de cultură*, nr. 661. <https://suplimentuldecultura.ro/29056/biografii-romantate-sau-teama-devierii-de-la-canon/>.
- Simuț, Ion. „Biografismul în trei etape”. *Revista Cultura*, nr. 456. <https://revistacultura.ro/nou/biografismul-in-trei-etape/>.
- Stănescu, Bogdan-Alexandru. „Remember I. L. Caragiale”. Interviul realizat de Muzeul Național al Literaturii Române, 9 iunie 2020 <https://youtu.be/TlBhswDN5A?si=IDvh9FW687W2XeRy>.
- Stănescu, Bogdan-Alexandru. *Interviul cu scriitorul și traducătorul Bogdan-Alexandru Stănescu: „Cred că aș putea renunța la scris, însă la traducere niciodată”*, interviu realizat de Alina Vîlcan. 16 oct. 2020. Suplimentul de cultură.
- Stănescu, Bogdan-Alexandru. *Caragiale. Scrisoarea pierdută*. București: Editura Polirom, 2019.